

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री गोपाल पराजुली
माननीय न्यायाधीश श्री देबेन्द्रगोपाल श्रेष्ठ
आदेश

०७०-WO-०१७०

विषय: नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ को धारा १०७(२) बमोजिम उत्प्रेषण, परमादेश
लगायत जो चाहिने आज्ञा, आदेश वा पूर्जा जारी गरी पाउँ ।

काठमाडौं जिल्ला काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं. ३१ कान्तिपथ स्थित दि
ओरियण्टल इन्स्योरेन्स कम्पनी लिमिटेडको तर्फबाट अख्तियार प्राप्त ऐ.कम्पनीका
प्रमुख कार्यकारी अधिकृत डा.अजय गर्ग-----१

विरुद्ध

रिट निवेदक

श्री श्रम अदालत काठमाडौं-----१ विपक्षी
जिल्ला पर्सा रानीघाट गाउँ विकास समिति वडा नं. १३ निवासी दि.ओरियण्टल
इन्स्योरेन्स कम्पनी लिमिटेड अवकाश प्राप्त कर्मचारी रेवती चौधरी -----१

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ३२ तथा १०७(२) बमोजिम दायर भै
निर्णयार्थ पेश हुन आएको प्रस्तुत निवेदनको संक्षिप्त तथ्य र ठहर यस प्रकार छः

निवेदक दि ओरियण्टल इन्स्योरेन्स कम्पनी लिमिटेड भारतीय कम्पनी हो ।
भारतीय कम्पनीको शाखाको रूपमा प्रस्तुत रिट निवेदक कम्पनी विदेशी लगानी तथा
प्रविधि हस्तान्तरण ऐन तथा कम्पनी ऐन, २०६३ बमोजिम सञ्चालित कम्पनी हो । यस
कम्पनीले प्रचलित नेपाल बमोजिम स्वीकृती लिई भारतीय कम्पनीको रूपमा नेपालमा बिमा

व्यवसाय सञ्चालन भई आएको व्यहोरा अनुरोध छ । विपक्षी यस कम्पनीका अवकाश प्राप्त कर्मचारी रेवती चौधरी Marketing Offocer को पदबाट उमेरको हदबाट २०६७/२/१७ गते अवकाश लिएका र अवकाश हुँदा यस रिट निवेदक कम्पनीको मूल कम्पनी The Oriental Insurance Company Ltd Indis को कर्मचारी विनियमावली बमोजिम सेवा सुविधा प्रदान गर्ने निर्णय गरिएको थियो । नेपाल स्थित Oriental Insurance Company Ltd India का सम्पूर्ण कर्मचारीहरूले भारत स्थित मूल कम्पनीको कर्मचारी सेवा सुविधा विनियम अनुसार मात्र सेवा सुविधा पाउने व्यवस्था छ ।

विपक्षी कर्मचारी रेवती चौधरीले यस कम्पनीबाट पाउनुपर्ने सुविधा लिएपछि पुनः थप सुविधा पाउन श्रम ऐन, २०४८ को दफा २५ बमोजिम मिति २०६७/७/८ मा उपदान तथा विरामी बिदा खर्च पाउँ भनी श्री श्रम कार्यालय बागमती अञ्चलमा निवेदन गर्नु भएको रहेछ । श्रम कार्यालय बागमती अञ्चलले मिति २०६८/८/१५ गते निर्णय गर्दा उत्पादन वापतको बाँकी रु.६७,२१७।- र विरामी बिदा वापतको भुक्तानी गर्नुपर्ने रकम रु.५९,९४९।४५ गरी जम्मा रु-१,२७,१६६।४५ (अक्षरेपी एक लाख सत्ताईस हजार एक सय छैसठ्ठी रुपैया पैतालिस पैसा) यस निवेदक कम्पनीबाट विपक्षी रेवती चौधरीलाई भुक्तानी दिने भनी निर्णय भयो । उक्त निर्णयमा चित्त नबुझि यस रिट निवेदकले श्री श्रम अदालत काठमाडौँमा पुनरावेदन गरेकोमा श्री श्रम अदालत काठमाडौँबाट मिति २०६९/५/२७ गते फैसला हुँदा विरामी बिदाको रकम नपाउने गरी र उपदानको हकमा शुरुको निर्णय मिलेको हुँदा भन्दै उपदान वापतको थप रकम पाउने गरी फैसला भएको कुरा मिति २०७०/३/१६ गते फैसला सारी हेर्दा थाहा भएकोले उक्त अन्यायपूर्ण फैसला बदर गराउने अन्य वैकल्पिक उपचारको अभावमा यो रिट निवेदन गरेको छु ।

रिट निवेदन कम्पनी अविच्छिन्न उत्तराधिकारीवाला एक स्वशासित संगठित संस्था हो । यसले आफ्ना हरेक काम कारवाहीहरू कानूनले तोके बमोजिम गर्दछ । त्यसैले कुनै पनि कर्मचारीहरूको हकमा भारत स्थित मुख्य कार्यालय कम्पनीले बनाएको कर्मचारी सेवा

शर्त विनियमावली बमोजिम मात्र हुन्छ । सोही अनुसार विपक्षी रेवती चौधरीलाई समेत अन्य कर्मचारी सरह सेवा सुविधा दिएको हो । श्रम कार्यालय तथा विपक्षी श्रम अदालतले रिट निवेदक कम्पनीको कर्मचारी विनियमावली बमोजिम मात्र गर्नुपर्ने हो । तर विपक्षी श्रम अदालतले बिदाको रकमको हकमा रिट निवेदक कम्पनीको कर्मचारी सेवा शर्त सम्बन्धि विनियमावली बमोजिम गरेको तर उपदानको हकमा कर्मचारी विनियमावली भन्दा बाहिर गई निर्णय गरेको पाइन्छ । अर्थात् निवेदक कम्पनीको कर्मचारी नियमावली अनुसार देहाय बमोजिम व्यवस्था रहेको छ ।

विपक्षी रेवती चौधरीले रिट निवेदक कम्पनीमा जम्मा २२ वर्ष सेवा गर्नु भएकोमा उहाँले २२ वर्ष बेसिक तलबमानका आधारमा रुपैया पाउने हुन् । सोही अनुसार निज प्रत्यर्थी रेवती चौधरीलाई भुक्तानी समेत दिईसकेको छ । त्यसरी खान पाउने रकम लिई त्यसमा पुनः दाबी गरी श्रम कार्यालयले यस रिट निवेदक कम्पनीको कर्मचारी विनियमावलीलाई वेवास्ता आफ्नो मनोमान ढङ्गबाट निर्णय गरी २२ महिनाको बेसिक तलबमानका आधारमा हिसाब गरी उपदान दिने गरी गरिएको निर्णय त्रुटीपूर्ण हुँदा बदर योग्य छ ।

विपक्षीलाई २२ वर्षको सेवालार्इ आधार मानी कम्पनीको कर्मचारी विनियम अनुसार १५ वर्षकोसम्मको प्रति वर्ष १ महिना र बाँकी आधा महिनाको हिसाबले जम्मा १८.५ महिनाको उपदान भुक्तानी गर्नु पर्नेमा निजको अन्तिम महिनाको भत्ताहरु बाहेक निजले खाईपाई आएको तलब रु.१०,९००।- को दरले जम्मा रु.२,०१,६५०।भुक्तानी लिईसकेको कुरा निज विपक्षी रेवती चौधरीले मिति २०६७/७/८ मा श्रम विभाग, श्रम कार्यालयबागमती अञ्चल कार्यालयमा पेश गरेको निवेदनमा समेत प्रष्ट लेखेको देखिन्छ । यस कम्पनीको विनियम अनुसार रु.२,०१,६५०। भुक्तानी भईसकेको अवस्थामा श्रम अदालतले गरेको निर्णय त्रुटीपूर्ण छ ।

विपक्षी रेवती चौधरीको उपदान वापत मागदाबी रकम २२ वर्ष सेवा गरेको आधारमा प्रति वर्ष १ महिना बराबरले हुने २२ महिनाको तलब मध्ये १८^{१/२} महिनाको भुक्तानी

भईसकेको अवस्थामा निजले श्री कार्यालयमा दिएको निवेदनमा समेत "कम्पनीले पछिल्लो सात वर्षको उपदान गणना गर्दा १ महिनाको दरले गर्नुपर्नेमा सो नगरी १/२ महिनाको दरले ३^{१/२} उपदान रकम" भन्ने प्रष्ट उल्लेख गरेको अवस्थामा श्रम ऐन अनुसार के कति पाउने हो सोलाई समेत विचारनगरी विपक्षी श्रम कार्यालय तथा श्रम अदालतले विपक्षीको मागदाबी ३^{१/२} महिनाको तलब बराबर रु. ३८,१५०। हुनुपर्नेमा सो पनि वास्ता नगरी दि ओरियण्टल इन्स्योरेन्स कम्पनीले रु.२०,१६५०। भुक्तानी गरेको रकमलाई रु.१,७२,५८३। भुक्तानी भएको भनी श्रीम कार्यालय, श्रम अदालतबाट गणितीय त्रुटी समेत गरी निवेदनले पाउनु पर्ने उपदान वापतको रकम रु.२,३९,८००। मध्ये दि ओरियण्टल इन्स्योरेन्स कम्पनीबाट निज निवेदकलाई भुक्तानी दिनु भनी गरेको निर्णय समेत त्रुटीपूर्ण छ ।

अतः प्रस्तुत मुद्दामा श्री श्रम अदालत काठमाडौँबाट मिति २०६९/५/२७ गते फैसला गर्दा श्रम नियमावली २०५० तथा यस रिट निवेदक कम्पनीको विनियमावली दुवैको विपरित गई तथा भुक्तानी लिइएको रकम हिसाब नै नगरी गणितीय त्रुटी समेत गरी पुनः थप उपदान वापत रकम दिनुपर्ने गरी भएको अन्यापूर्ण फैसला हुँदा मैले माथिका प्रकरणहरूमा उल्लेख गरिए बमोजिमको कर्मचारी विनियमावली बमोजिम मात्र उपदानको व्यवस्था हुने गरी अन्य जे जो चाहिने आज्ञा वा पूर्जा जारी गरी पाउँ । साथै प्रस्तुत रिट निवेदनको अन्तिम किनारा नहुन्जेलसम्म श्रम अदालत काठमाडौँको मिति २०६९/५/२७ को फैसला कार्यान्वयन नगर्नु नगराउनु भनी विपक्षी श्रम अदालतको नाममा सर्वोच्च अदालत नियमावली २०४९ को नियम ४१ (१) बमोजिम अन्तरिम आदेश समेत जारी गरी पाउँ भन्ने निवेदन व्यहोरा ।

यसमा के कसो भएको हो ? निवेदन माग बमोजिमको आदेश किन जारी हुनु नपर्ने हो ? जारी हुनु नपर्ने कुनै आधार र कारण भए यो आदेश प्राप्त भएका मितिले बाटाका म्याद बाहेक १५ दिनभित्र लिखित जवाफ पेश गर्नु भनी विपक्षीहरूलाई सूचना पठाई लिखित जवाफ पेश भएपछि वा अवधि नाघेपछि नियम बमोजिम पेश गर्नु । साथै यसमा निवेदकलाई तत्काल अपूरणीय क्षति पुग्न जाने स्थिति नदिइएको र निवेदनमा उल्लेखित विषय अन्तिम सुनुवाई हुँदा

निरोपण गर्नु पर्ने प्रकृतिको देखिएकोले हाल अन्तरिम आदेश जारी गरिरहनु परेन । प्रस्तुत निवेदनलाई अग्राधिकार प्रदान गरिदिएको छ भन्ने समेत व्यहोराको यस अदालतको आदेश ।

निवेदक ओरियण्टल इन्स्योरेन्स कम्पनी लिमिटेडलेविपक्षी अवकाश प्राप्त कर्मचारी रेवती चौधरीको उपदान तथा विरामी बिदा खर्च हिसाव गर्दा ७ वर्ष पूर्वको प्रतिवर्षको आधा महिनाको तलब, १५ वर्ष पूर्वको प्रतिमहिना २/३ र १५ वर्षपछिको प्रतिवर्षको १ महिनाको दरले पछिल्लो तलब रकमका आधारमा गरेको हिसाब गेको छ । यस सम्बन्धमा विचार गर्दा श्रम नियमावली २०५२ को नियम २३ र २४ लाई एकै साथ राखेर हेर्नु पर्ने हुन आउँछ । यसरी अध्ययन गर्दा ऐ. उक्त नियमावलीको नियम २४ अनुसार उपदान कोष खडा गरी प्रत्येकको हिसाब देखिने गरी उपदानको रकम राखेकोमा निजको सेवाबाट अलग हुँदा सोही उपदान कोषमा जम्मा भएको रकम भुक्तानी पाउने अवस्था हुन्छ । तर प्रतिष्ठानले उपदान कोष खडा गरेको अवस्था विद्यमान छैन भने उपदानको रकम हिसाब गर्दा खण्ड खण्ड गरी गर्न न्यायोचित हुँदैन । यी प्रत्यर्थी रेवती चौधरीले १५ वर्ष भन्दा अधिक समय सेवा गरेको कुरा प्रतिष्ठानले पनि विवाद छैन । तसर्थ श्रम नियमावली २०५२ को नियम २३ को उपदफा (३) बमोजिम प्रतिवर्ष १ महिनाको दरले उपदान रकम हिसाब गरी पहिले भुक्तानी दिएको उपदानको रकम कटाई बाँकी हुन आउने रकम प्रत्यर्थी रेवती चौधरीलाई भुक्तानी दिनुपर्ने भनी श्रम कार्यालयले गरेको निर्णय अन्यथा छैन । विरामी बिदा सञ्चित हुने र सेवाबाट अलग हुँदा रकम भुक्तानी पाउने कानूनी व्यवस्थाको अभावमा प्रत्यर्थीलाई विरामी बिदा वापत रकम दिलाउने भराउने गरी शुरु श्रम कार्यालयबाट भएको निर्णय कानूनी त्रुटीपूर्ण भई सो हदसम्म परिवर्तन भई विरामी बिदाको रकम नपाउने भन्ने यस अदालतको मिति २०६९/५/२७ को फैसला श्रम कानून तथा न्यायका मान्य सिद्धान्त एवं संवैधानिक हकमा आघात पुगेको अवस्था समेत नहुँदा रिट निवेदन खारेज योग्य छ, खारेज गरी पाउँ भन्ने विपक्षी श्रम अदालतको लिखित जवाफ ।

विपक्षी रेवती चौधरीले म्यादभित्र लिखित जवाफ पेश गरेको देखिएन ।

नियम बमोजिम म आजको दैनिक मुद्दा पेशी सूचीमा चढी पेश हुन आएको प्रस्तुत निवेदनमा लिखित जवाफ सहितको मिसिल अध्ययन गरी निवेदकतर्फबाट उपस्थित विद्वान अधिवक्ता श्री श्याम कुमार खत्रीले विपक्षी रेवती चौधरीलाई सेवा निवृत्त हुँदा कम्पनीको नियमावली अनुसार मात्र विदा तथा उपादान वापतको सुविदा दिनु पर्नेमा नियमावलीमा तोके भन्दा बढी सुविधा वापतको रकम दिनु पर्ने गरी भएको श्रम अदालतको निर्णय कम्पनीको नियम विपरित भएकोले उत्प्रेक्षणको आदेशले बदर हुनु पर्छ भनी र विपक्षी श्रम अदालतको तर्फबाट उपस्थित विद्वान उप-न्यायाधिवक्ता टिकेन्द्र दाहालले विपक्षी रेवती चौधरीलाई श्रम एन तथा नियमावली अनुसार नै उपादान वापतको रकम प्रदान गर्ने गरी श्रम अदालतबाट फैसलाभएकोले बदर हुनु पर्ने होइन भनीगर्नु भएको बहस समेत सुनियो ।

यसमा विपक्षी मध्येका रेवती चौधरी यस निवेदक कम्पनीका अवकास प्रपात कर्मचारी भएको र निज अवकाश हुँदा निवेदक कम्पनीको मूल कम्पनी नभए Oriental Insurance Company Ltd India को कर्मचारी विनियमावली बमोजिम कम्पनीको निर्णयले विपक्षीको २२ वर्षको सेवाको अवधिलाई आधार मानी १५ वर्षको प्रतिवर्ष १ महिनाको दरले र बाँकी ७ वर्षीको आधार महिनाको दरले जम्मा साढे अठार (१८.५) महिना को तबल बराबरको रकम रु.२,०१,६५०। कम्पनीले विपक्षी रेवती चौधरीलाई भुक्तानी दिईसकेकोमा विपक्षीले श्रम कार्यालयमा निवेदन गरेकोमा सो कार्यालयले उपदान तथा विरामी विदा वापत गरी रु.१,२७,१६६।४५ भुक्तानी दिने गरी भएको निर्णय उपर यी निवेदकको श्रम अदालतमा पुनरावेदन परी श्रम अदालत काठमाडौंले विरामी वापतको रकम नपाउने र उपदान वापतको थप रकम भुक्तानी दिने गरी मिति २०६९/५/२७ मा भएको फैसला बदरको माग गरी उक्त फैसला कार्यान्वयन नगराउन आदेश जारी पाउँ भनी प्रस्तुत निवेदन पर्न आएको पाइयो ।

निर्णय तर्फ विचार गर्दा विपक्षी रेवती चौधरी यी निवेदक कम्पनीमा कार्यरत रही २२ वर्षको सेवा अवधि पश्चात सो कम्पनीको सेवाबाट अवकास लिएको भन्ने कुरामा विवाद देखिएन । निजले गरेको सेवा अवधिको आधारमा निजलाई विरामी विदा तथा उपदानको आधारमा निश्चित रकम समेत निवेदक कम्पनीले उपलब्ध गराएको समेत देखियो । कम्पनीका अवकास

प्राप्त कर्मचारीले सेवाबाट निवृत्त हुँदा त्यसरी निवृत्त हुने कर्मचारीले कर्मचारी नियमावली अनुसार विदा र उपादान वापत निश्चित आर्थिक सुविधा प्राप्त गर्न सक्ने कुरा निवेदक कम्पनीको निवेदनबाट देखियो । कम्पनीको सोही व्यवस्था अनुसार विपक्षी रेवती चौधरीलाई १५ वर्ष सम्मको प्रतिवर्ष १ महिनाको तलब र बाकी अवधिको आधामहिनाको हिसाबले जम्मा १८.५ (अठार वर्ष ६ महिना) बराबरको रकम रु.२,०१,६५०। भुक्तानी दिएको भन्ने निवेदनबाट देखिन आयो ।

यसरी कम्पनीले गरेको भुक्तानी उपर चित्त नबुझाई विपक्षी रेवती चौधरीले श्रम कार्यालयमा निवेदन दिएकोमा सो कार्यालयले विदा र उपादान वापत १,२७,१६६।४५ मात्र पाउने भनी सो कार्यालयले निर्णय गरेकोमा सो निर्णयमा चित्त नबुझी यी निवेदकले श्रम अदालतमा निवेदन गरेकोमा श्रम अदालतले बिरामी विदा वापतको रकम नपाउने तर उपदानको रकम वातप शुरूको निर्णय नमिलेको हुँदा थप रकम पाउने भनी फैसला गरेको देखियो ।

विपक्षी रेवती चौधरीले कम्पनीमा सेवा गरे वापत कति रकम सुविधा प्राप्त गर्ने हो भन्ने सम्बन्धमा १२ वर्ष सेवा गरे वापत प्रति वर्षका लागि शुरू तलको ६०%, १३ वर्ष सेवा गरे वापत प्रतिवर्षका लागि शुरू तलबको ७०%, १४ वर्ष सेवा गरेवापत प्रतिवर्षको लागि शुरू तलबको ८० / र १५ वर्ष सेवा गरे वापत प्रतिवर्षको लागि शुरू तलबको १००% अर्थात एक महिनाको तलबका दरले सुविधा उपलब्ध गराउने गरी यी निवेदक कम्पनीको नियमावलीमा उल्लेख गरेको पाइयो । विपक्षी रेवती चौधरीले १५ वर्ष भन्दा अधिक समय कम्पनीमा सेवा गरेको कुरा निवेदकबाट स्वीकार गरेकै पाइन्छ । यसरी १५ वर्ष अधिक सेवा गरेकोमा प्रति वर्षकालागि १ महिनाको तलब बराबरको रकम पाउने हुँदा २२ वर्ष सेवा गरेकोमा २२ महिनाको तलब बराबर रकम निवेदकले भुक्तानी लिन पाउने र संचित बिरामी विदा वापत रकम पाउने भन्ने कानूनी व्यवस्था नभएकोले सो वापतको रकम नपाउने गरी भएको श्रम अदालतको निर्णयलाई बेमनासिव भन्न मिलेन । कम्पनीमा २२ वर्षसम्म जीवन व्यतित गरी कम्पनीलाई सेवा पुऱ्याए वापत कम्पनीकै नियमावली अनुसार सुविधा माग गर्न र पाउन सक्ने नै हुँदा बिदा वापतको रकम नपाउने गरी र उपदान वापत कम्पनीको निर्णयले उपलब्ध

गराएको भन्दा बढी रकमको सुविधा उपलब्ध गराउने गरी भएको श्रम अदालतको निर्णय कानून सम्मत देखिन्छ । श्रम कार्यालयको निर्णयमा पुनरावेदन स्वरूपको फैसलामा उल्लेखित बुँदाहरुलाई नै प्रस्तुत टेकी रिट दिएको देखिएको र प्रत्यर्थी मध्येका रेवती चौधरीनिवृत्त पश्चात मृत्यु भैसकेको भन्ने देखिँदा मृतक व्यक्तिका विरुद्ध रिट निवेदन लेखी ल्याएको समेत पाइएकोले निवेदन माग अनुसार आदेश जारी गर्नु पर्ने देखिएन र प्रस्तुत निवेदन खारेज हुने ठहर्छ ।

प्रस्तुत निवेदनको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार गरी अभिलेख शाखामा बुझाई दिनु ।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत: उमानाथ गौतम

कम्प्युटर टाइप गर्ने: विष्णुदेवी श्रेष्ठ

इति सम्बत २०७१ साल फागुन १९ गते रोज ३ शुभम्-----